

Keszeg Vilmos

EMLÉKEK AZ ARANYOSSZÉKI FARSANGRÓL

A farsangosok

A fonósházakhoz jártak a farsangosok. Édesanyám idejében már jártak házról házra is, mert nem voltak fonók. Az igazi farsangosok csak a fonósházakhoz mentek.

A farsangosok *maszkuráknak* öltöztek, és végigjárták az összes fonót. Táncolni kellett velük citeraszóra, vagy ha az hiányzott, hát akkor énekszóra.

Volt úgy, hogy ha a lánynak udvarolt egy legény, de külön fonóba jártak, akkor a lány felöltözött maszkurának, és elment, hogy lássa, mit csinál a kedvese, vagy fordítva, a legény ment a lányhoz.

A farsangosok nem mutatkoztak be, a kéreztetőnek nem volt szabad elárulni, hogy kik a „szegény vándorok”. Úgy el voltak öltözve és kifestve, hogy lehetetlenség volt felismerni őket.

A farsangosokat verssel is fogadták. *„Ha az este jöttél volna,/ palacsintát ettél volna./ De az este nem jöttél,/ palacsintát nem ettél.”*

A maszkurásokkal táncolni kellett. Ahol voltak férjes asszonyok is, ott tánc közben az asszonyok mondtak egy-egy versikét. *„Egerbegyi nádasan / otthagytam az ujjasam.”* Vagy a legényeknek gúnyból mondták azt is, hogy *„Házasodjék meg az úr,/ mert az úr már vén kandúr”* (Fábián Zsuzsa, Egerbegy).

Ha valaki erőszakkal akarja felderíteni, hogy ki rejtőzik az álarc alatt, azt a farsángos megütheti anélkül, hogy neki bántódása essék, s ezt a jogot mindenki ismeri Egerbegyen.

A farsángosokat magukhoz szólítják a vénasszonyok, s csak amúgy mondják nekik a „*norokat*”. Például a menyasszonynak ezt: *„Álljanak meg a hídon,/ pisíljen a menyasszony.”* „*A menyasszony így meg úgy,/ a p...a tiszta húgy.*” Ezeket a versecskéket dallamosan mondják, s még tapsolnak is hozzá. *„Járompáca, belfa./ fogd a f...t, Éva.”* *„Hosszú szárú loboda,/ bötet hagyatt a p.../ de az enyém nem hagyatt,/ még az öste kikapatt.”* *„Ha egy húszast ad az úr,/ hová tetszik, oda szúr.”* *„Most érkeztek Szebenből,/ foly a zsír a s...kből.”* *„Kicsi leány, ne rikolts,/ nálam van a p...kócs.”* *„Heppentyű, vaskestyű./ s lábad közt a csengetyű.”* *„A p...nak nincsen álla,/ mégis megnőtt a szakálla./ Olyan borbély borotválja,/ kinek nincsen szeme, szája”* (Szász József, Egerbegy).

A fiatalok (férfiak, asszonyok) farsangosnak öltöztek fel. Azon igyekeztek, hogy ne lehessen őket felismerni. Egy háznál öltöztek fel, ott is

vetkeztek le, és ott megették közösen, amit kaptak. Mert az egyiknél örökké volt egy kiskosár, és abba, aki akart, raktak almát, körtét, kalácsot (Szász Levente, Kövend).

Emma néni azt mondta, hogy ő is farsangolt leánykorában. Űgy mondta, hogy ő férfinak volt felöltözve, és meg akarták nézni, hogy ki, de kísérőjük nem engedte, ugyanis, ahogy ő elmondta, a farsangolóknak volt egy kísérőjük, az ő esetében egy öreg ember volt egy pálcával, és amikor a farsangolók kilétét meg akarták tudni, felemelte a pálcáját, és készen volt jó nagyokat húzni a kíváncsiakra. Azt mondta, hogy az ő idejében nem sokáig gyakorolták, mert városon történt gyilkolás miatt a farsangot betiltották (Bíró István, Szentmihály).

Eltérítették a házigazda figyelmét, és a kemencét jól meggyújták fával, még a lerbe is tettek, mikor a fa meggyúlt, füst keletkezett, ezt a cselt más házaknál is végrehajtották, de nem ugyanaz a személy (Daczó Katalin, Szentmihály).

A kéreztető az ajtóban megállott, és mondta, hogy nem lesznek szívesek beengedni valami vendégeket, mert hideg van és messziről jönnek. Volt, aki nem engedte be őket, mert ameddig egy része bent volt a házban, a másik része addig lopta a szalonnát és a kolbászt.

Amikor bementek, kezét fogták mindenkivel. A kecskének a nyakára volt kötve egy kötő, aki húzta, már a házban volt, a kecske még a kapuban. A cigányok táncoltak, az ördög szökdelt fel az ágyra, fel az asztalra, a vénkisasszonyok sírtak, hogy őket nem veszi senki feleségül. A betyárok táncoltak, el szokták járni a kállai kettőst vagy a székely verbungot. Voltak, akik rosszalkodtak, megtöltöttek egy rosszabbacska cserépfazakat hamuval és kinn odavágták. A házban a kemence mellé húzódtak, s mielőtt kimentek volna, az előre elkészített bors és csípőspaprika keverékkel behintették a kemencét és kimentek (Szász Levente, Kövend).

Öltözet

Felöltöztek cigánynak, a lányok fiúnak, fiúk lányoknak, menyasszonynak, vőlegénynek, sőt még papnak is, aki megeskette őket. Volt halál is, szalmaember is.

A szalmaembert úgy készítették, hogy megfacsarták a szalmát, és rátekerték egy legényre úgy, hogy megkezdték az egyik lábánál és befejezték a fejénél. Feltették egy szánkára, és úgy húzták végig a falun. A fonónál bekérezttették, megfogták és bevitték. Bent jókat kacagtak rajta.

Pénteken járt a halál. A haláltól mindenki félt. Még a legények is féltek, hiába tudták, hogy ki a halál.

A halál fehér lepedőben volt, répából volt a foga, szilvaízzel bekenve az arca, rajta még tollu is volt. Fel volt kötve egy létrára. Utána jöttek a siratók, szintén fehér lepedőben és fekete hárszkenőben. Elsiratták a halált. Ha beszéltek hozzá, csak sziszegett, ha csiklantották, nem kacaghatta el magát.

A lányok félelmükben székre, kanapéra, ágyra másztak, amit a legények nagyon élveztek. „A haláltól, attól nagyon féltünk. Mikő kísértük haza a lányokat, csak annyit kellett mondani, hogy jön a halál, azok má szaladtak is, vagy bújtak el, vagy hozzábújtak a legényhez” – emlékezik egy 70 éves bácsi (Fábián Zsuzsa, Egerbegy).

Felöltöztek rongyos ruhákba, ki menyasszonynak, ki púposnak, ördögnek, menyecskének. A legfélelmetesebb mindig a halál volt (Szász József, Egerbegy).

Mikor betyárnak öltöztek, akkor a férfinak pörgekalap, árvalányhaj a kalapjára, fekete lájbi, bő, lobogós fehér ingujj, bő csipkés gatyva volt az öltözete. A lánynak pedig testhez álló, alól bő, ráncos parasztszoknya, gyöngyös lájbi, a fején piros, fehér babos kendő, piros csizma a lábán (Béres Éva, Mészkö).

A halálnak nagy fehér köpenye, rajta fekete szem és nagy orr. Cigányoknak is szoktak öltözni, ezt élvezték a gyermekek. Rongyos, foltzott ruha volt rajtuk, mucskosak és kormosak, egy csomó rossz edényt bevitték a házba és elkezdték verni. Szoktak öltözni vőlegénynek és menyasszonynak. Szép hosszú ruhába, sok gyönggyel, ékszerrel a nyakukban és a fejükön. Különféle állatoknak (Koncz Erzsébet, Kövend).

Ördögnek, kecskének, halálnak, kisasszonynak, úrfinak, cigánynak (Ágh Erzsébet, Rákos).

Menyasszonynak, vőlegénynek, betyárnak és ördögnek szoktak öltözni. Például egy fiú felöltözött ördögnek. Bekenték szilvaízzel, és utána tettek rá tollut (Kiss A. Éva, Várfalva).

A kéreztető

A farsángosoknak volt egy bekéreztetőjük, aki bekéreztette őket mint szegény vándorokat (Fábián Zsuzsa, Egerbegy).

Saját ruhájában volt, ő volt a kéreztető. Bement ahhoz a házhoz, ahol a fonó volt, és megkérdezte a házigazdától, hogy valami farsángosokat kísér, beengedik-e, szívesen fogadják-e őket? A fonó asszonyok egyhan-

gúlag kiáltották: „Szívesen fogadjuk, jöjjenek be” (Koncz Jutka, Kövend).

Farsangtemetés

Mikor a farsangnak vége volt, akkor az asszonyok káfoltak, vagyis azon az esten nem fontak, csak ettek és ittak (Béres Éva, Mészkö).

Húshagyókor azoknak a legényeknek, akik azon a farsangon sem házasodtak, dróttal a derekára kötöttek egy butykót, és végig kellett húzniuk a falun.

Fonóbevezéskor nagy multság volt. A lányok vittek tésztát, a legények bort, rendezték a cigányt, és nagy dáridót csaptak (Fábián Zsuzsa, Egerbegy).

Húshagyókedden eltemették a farsangot. Elöl mennek a betyárok, akiknek az öltözete fehér csipkés gatya, fekete lájbi, fekete kalap és benne árvalányhaj. Lábukon bokszesizma, rajta rézsarkantyú, kezükben ostor, amellyel csattogtatnak, és ezzel csalják ki a népet. Az ostort 8 és 16 ágból fonják, végén kenderből csapó, ez adja a hangot. Utánuk megy a pap és a kántor, azután az ördög fekete ruhában, rajta hosszú farkok lóg. Nagy piros nyelve van. Ezt az embert általában magasnak választják. Egy kicsi szekérben húznak egy koporsót, amire rá van írva: „Farsang temetése”. Az ördög húzza maga után. Utána megy a falu legöregebb legénye, aki egy csutkot húz maga után, mellette egy vénleány, együtt siratják a farsangot, hogy ők még ezen a farsangon sem tudtak megházasodni. Utánuk jönnek a cigányok, muzsikások és a kéregetők. Adnak nekik pénzt, italt, pánkót, kalácsot (Koncz Erzsébet, Kövend).

Húshagyókedden van az úgynevezett farsangtemetés. Ezen az ünnepen, az úgynevezett farsangtemetésen a fiatalok felöltöznek betyárnak, akik le a főutcán ostorral csattogtatnak, utánuk jönnek a zenészek, akik zenélnek és énekelnek. Ezek után jön egy fiatal pár, aki egy koporsót hoz, ami papundekliből vagy vékony lécből van csinálva, a koporsó után jönnek az öregasszonynak felöltözöttek, és siratják a farsangot. Közben jön egy ördög és egy bohóc, akik korommal összekenyik az utcára kiállt lányokat, asszonyokat. A végén jön még egy fiatal pár, akik egy butykót húznak a földön. A lelegején pap jön, aki majd eltemeti a farsangot.

A falu közepén levő hídnál megállnak, összegyűlnek, és a pap a híd fájára feláll, elmondja a mondókáját, eltemeti a farsangot. Itt a hídon összetörik a koporsót, beledobják a patakba, az öregasszonyok siratják, és ezzel befejeződik a farsangtemetés (Ágh Erzsébet, Rákos).

A torockóiak végigfarsangolják mind a hét egymáshoz közel levő magyar falut. A bojtárok ostorjukat csattogtatják, a varjú kosarat fog a kezében és kéreget. Ki amit ad, elveszi, főleg tojást vagy egy lejt szoktak adni az emberek, s aki nem ad, annak az arcát bekormozza. A bojtárok a koporsót viszik, amivel a farsangot temetik. A koporsó után két vagy több öregasszony sír. Utánuk az angyal és az ördög megy. Mikor elérkeznek az utolsó falu végére, eltörik a koporsót, és így vége lesz a farsangnak (Csegezi Piroska, Kercsed).

Az aranyosszéki falvakban közel ötven éve nem él az itt bemutatott farsang. Amit ma annak neveznek, egészen más elemekkel rendelkező szokás. A fentebbi szövegek a század első felének szokásállapotát rekonstruálják. Nem személyes élmény alapján, mert a beszámolók szerzői az 1980-as években voltak középiskolás diákok. Ezért nem állítható, hogy a hajdani szokás hiteles képét örökítették meg. E kép több is, kevesebb is, mint a hajdani szokás: egy új struktúrába ágyazott töredékek összessége. A múltból alkotott kép egy szegmentuma.